σύστημα αυτό επιδιώκεται να εξασφαλιστεί, με προσαύξηση της παροχής κοινωνικής ασφαλίσεως, το κατώτατο όριο διαβιώσεως που προσήκει σε δικαιούχους με συντηρούμενο σύζυγο ή συντηρούμενα τέκνα, αντισταθμίζοντας κατ' αυτό τον τρόπο τα αυξημένα βάρη τους σε σχέση με τα άτομα που ζουν μόνα.

2. Το άρθρο 4, παράγραφος 1, της οδηγίας 79/7 έχει την έννοια ότι με την εν λόγω διάταξη συμβιβάζεται νόμος κατά τον οποίο η εγγύηση που παρεχόταν προηγουμένως σε όλους τους εργαζόμενους, οι οποίοι είναι ανίκανοι προς εργασία και των οποίων το εισόδημα είναι περίπου ίσο με τον προβλεπόμενο από το νόμο κατώτατο μισθό, να λαμβάνουν (καθαρή) παροχή τουλάχιστον ίση προς τον προβλεπόμενο από το νόμο (καθαρό) κατώτατο μισθό, ισχύει πλέον μόνο για όσους έχουν συντηρούμενο τέκνο ή συντηρούμενο σύζυγο ή των οποίων ο σύζυγος έχει πολύ χαμηλό εισόδημα.

ΕΚΘΕΣΗ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΠ' ΑΚΡΟΑΤΗΡΙΟΥ ΣΥΖΗΤΗΣΗ

στην υπόθεση 30/85 *

I — Νομικό πλαίσιο

Α — *Το εθνικό δίκαιο*

Στις Κάτω Χώρες, οι παροχές σε περίπτωση ανικανότητας προς εργασία ρυθμίζονται ιδίως από τον Wet op de Arbeidsongeschiktheidsverzekering (ολλανδικό νόμο περί ασφαλίσεως κατά του κινδύνου ανικανότητας προς εργασία — στο εξής: WAO), και τον Algemene Arbeidsongeschiktheidswet (γενικό νόμο περί ανικανότητας προς εργασία — στο εξής: AAW).

Την 1η Ιουλίου 1967, ο WAO τέθηκε σε ισχύ. Αυτός ο νόμος εισήγαγε για τους μισθωτούς ασφάλιση κατά της απωλείας του μισθού τους, οφειλόμενης σε ανικανότητα προς εργασία λόγω ασθενείας ή ατυχήματος. Η βασική ιδέα του WAO συνίσταται στο να συνδέσει την παροχή με το μισθό που θα λάμβανε ο δικαιούχος της παροχής αν δεν είχε πληγεί από ανικανότητα προς εργασία (στην πραγματικότητα, με τον τελευταίο του μισθό).

Το άρθρο 14 του WAO, όπως τροποποιήθηκε μεταγενέστερα, παρείχε την εγγύηση η καθαρή παροχή δυνάμει αυτού του νόμου να είναι τουλάχιστο ίση με το καθαρό ποσό του κατώτατου προβλεπόμενου από το νόμο μισθού, όπως καθορίστηκε από το νόμο της 17ης Δεκεμβρίου 1968. Αυτός ο τελευταίος νόμος παρέχει δικαιώματα ανεξαρτήτως φύλου, προσωπικής ή οικογενειακής καταστάσεως.

Την 1η Οκτωβρίου 1976, ο AAW τέθηκε σε ισχύ. Όπως και ο WAO, ο εν λόγω νόμος προέβλεπε παροχές σε περίπτωση ανικανότητας προς εργασία. Όλοι οι κάτοικοι των Κάτω Χωρών είναι καταρχήν ασφαλισμένοι βάσει του AAW (εξαιρέσει των εγγάμων γυναικών, κατά την ισχύουσα έκδοσή του μέχρι την 1η Οκτωβρίου 1978), ενώ η κατηγορία των ασφαλισμένων βάσει του WAO περιορίζεται στους εργαζόμενους όπως τους ορίζει ο νόμος.

Πράγματι, από της θέσεώς του σε ισχύ, ο AAW παρέχει βασική παροχή, στην οποία ο WAO προσθέτει συμπληρωματική παροχή για

* Γλώσσα διαδικασίας: η ολλανδική.

τους μισθωτούς όταν ο προηγούμενος μισθός τους υπερέβαινε τις οριζόμενες από τον AAW βάσεις. Κατά τον AAW, εφαρμόζονταν καθορισμένες βάσεις για διάφορες κατηγορίες δικαιούχων, χωρίς να λαμβάνονται υπόψη τα προηγούμενα εισοδήματα.

Η « γενική » βάση καταλήγει σε περίπτωση ολικής ανικανότητας προς εργασία σε παροχή ίση με το 70 % του κατωτάτου καθαρού μισθού.

Η « υψηλότερη » βάση που παρέχει συμπλήρωμα ίσο, αντιστοίχως, προς 15 % ή 30 % του κατωτάτου προβλεπόμενου από το νόμο καθαρού μισθού (άρθρο 10, παράγραφος 4, του AAW), έχει εφαρμογή αποκλειστικά στις ακόλουθες κατηγορίες προσώπων:

α) στον έγγαμο δικαιούχο, αν το ποσό των εισοδημάτων που προέρχονται, άμεσα ή έμμεσα, από οικονομική και επαγγελματική δραστηριότητα ασκούμενη από τον ίδιο ή από το σύζυγό του την ημέρα που γεννάται το δικαίωμα επί της παροχής λόγω ανικανότητας προς εργασία δεν είναι ανώτερο από το 15 % του βασικού ποσού, κατά την αναφερόμενη στο προοίμιο της παρούσας παραγράφου έννοια, που έχει εφαρμογή την προαναφερόμενη ημέρα·

β) στον άγαμο δικαιούχο, που έχει φυσικό ή υιοθετημένο τέκνο, ηλικίας κατώτερης των 18 ετών, που συστεγάζεται με τον δικαιούχο ή συντηρείται ως επί το πλείστον από αυτόν, αν τα εισοδήματα που προέρχονται, άμεσα ή έμμεσα, από την οικονομική ή επαγγελματική του δραστηριότητα την ημέρα που γεννάται το δικαίωμα επί της παροχής λόγω ανικανότητας προς εργασία δεν είναι ανώτερα από το 15 % του βασικού ποσού, κατά την αναφερόμενη στο προοίμιο της παρούσας παραγράφου έννοια, που έχει εφαρμογή την προαναφερόμενη ημέρα.

Η τροποποίηση του AAW από το νόμο της 20ής Δεκεμβρίου 1979, που τέθηκε σε ισχύ την 1η Οκτωβρίου 1978, αποσκοπεί στο να διασφαλίσει στους άνδρες και τις γυναίκες τα ίδια δικαιώματα επί παροχής σε περίπτωση ανικανότητας προς εργασία « ανεξαρτήτως της προσωπικής ή οικογενειακής καταστάσεως », όταν η εν λόγω ανικανότητα επήλθε την 1η Οκτωβρίου 1978 ή μετά από αυτή την ημερομηνία. Το άρθρο VI των μεταβατικών διατάξεων, με την ευκαιρία της εισαγωγής της νέας κανονιστικής ρύθμισης AAW προέβλεψε ταυτόχρονα δικαίωμα επί παροχής, βάσει του άρθρου AAW, για τις γυναίκες που επλήγησαν από ανικανότητα προς εργασία την 1η Οκτωβρίου 1975 ή μετά από αυτή την ημερομηνία.

Κατόπιν της εκδόσεως του νόμου της 29ης Δεκεμβρίου 1985, η προβλεπόμενη από το άρθρο 14 του WAO εγγύηση εξέλιπε από τον WAO. Αυτή η εγγύηση δεν δίνεται πλέον έκτοτε παρά σ' αυτούς που λαμβάνονται υπόψη για να τους χορηγηθεί η παροχή βάσει του άρθρου AAW, υπολογιζόμενη με την « υψηλότερη » βάση του άρθρου 10, παράγραφος 4.

Ένα μεταβατικό καθεστώς προβλέπεται από το άρθρο III του νόμου της 29ης Δεκεμβρίου 1982 (όπως τροποποιήθηκε από τους νόμους της 30ής Δεκεμβρίου 1983, της 28ης Ιουνίου 1984 και της 19ης Δεκεμβρίου 1984). Προβλέπει τη θέση σε ισχύ, σταδιακά, συγκεκριμένων συνεπειών για τους δικαούχους WAO που θα ελάμβαναν βάσει του WAO παροχή αρξάμενη πριν από την 1η Ιανουαρίου 1983 και καθορισμένη στο επίπεδο του κατώτατου προβλεπόμενου από το νόμο μισθού.

B — *Η οδηγία 79/7/ΕΟΚ*

Η οδηγία 79/7/ΕΟΚ της 19ης Δεκεμβρίου 1978 (ΕΕ ειδ. έκδ. 05/003, σ. 160) περιέχει διατάξεις που αφορούν το άρθρο 1, παράγραφος 2, της οδηγίας 76/207/ΕΟΚ περί της εφαρμογής της ίσης μεταχειρίσεως όσον αφορά την πρόσβαση σε απασχόληση, την επαγγελματική εκπαίδευση και προώθηση και τις συνθήκες εργασίας (ΕΕ ειδ. έκδ., 05/002, σ. 70) όσον αφορά την προοδευτική εφαρμογή της αρχής της ίσης μεταχειρίσεως σε θέματα κοινωνικής ασφαλίσεως.

Δυνάμει του άρθρου 10, η οδηγία απευθύνεται στα κράτη μέλη και βασίζεται στη Συνθήκη ΕΟΚ και ειδικότερα στο άρθρο 235 της Συνθήκης.

Σύμφωνα με το πρώτο της άρθρο, η οδηγία του Συμβουλίου αφορά την προοδευτική εφαρμογή, στον τομέα της κοινωνικής ασφαλίσεως και άλλων στοιχείων κοινωνικής προστασίας που προβλέπει το άρθρο 3, της αρχής της ίσης μεταχειρίσεως ανδρών και γυναικών σε θέματα κοινωνικής ασφαλίσεως, στο εξής αποκαλούμενης « αρχής της ίσης μεταχειρίσεως ». Αυτή η αρχή ορίζεται στο άρθρο 4, παράγραφος 1, της οδηγίας 79/7/ΕΟΚ που διευκρινίζει ότι « η αρχή της ίσης μεταχειρίσεως συνεπάγεται την απουσία κάθε διακρίσεως που βασίζεται στο φύλο, είτε άμεσα είτε έμμεσα, σε συσχετισμό ιδίως με την οικογενειακή κατάσταση και ιδιαίτερα όσον αφορά:

— το πεδίο εφαρμογής των συστημάτων και τους όρους πρόσβασης στα συστήματα αυτά,

— την υποχρέωση καταβολής εισφορών και τον υπολογισμό των εισφορών,

— τον υπολογισμό των παροχών, συμπεριλαμβανομένων των προσαυξήσεων λόγω συζύγου και προστατευόμενου προσώπου και τις προϋποθέσεις διαρκείας και διατηρήσεως του δικαιώματος των παροχών ».

Προς το σκοπό αυτό, το άρθρο 8 της οδηγίας προβλέπει ότι τα κράτη μέλη θέτουν σε ισχύ τις νομοθετικές, κανονιστικές και διοικητικές διατάξεις που είναι αναγκαίες για να συμμορφωθούν προς την παρούσα οδηγία εντός έξι ετών από της κοινοποιήσεώς της, δηλαδή από της 23ης Δεκεμβρίου 1978. Επομένως, τα πιο πάνω μέτρα έπρεπε να ληφθούν μέχρι τις 22 Δεκεμβρίου 1984.

Το άρθρο 5 προβλέπει ότι « τα κράτη μέλη λαμβάνουν τα αναγκαία μέτρα προκειμένου να καταργήσουν τις νομοθετικές, κανονιστικές και διοικητικές διατάξεις που είναι αντίθετες προς την αρχή της ίσης μεταχειρίσεως ».

II — Πραγματικά περιστατικά και έγγραφη διαδικασία

Η προσφεύγουσα στην κύρια δίκη, που γεννήθηκε το 1928, εργάστηκε από το 1955 χωρίς διακοπή σε διάφορους εργοδότες μέχρι που τον Σεπτέμβριο 1972 επλήγη από ανικανότητα προς εργασία. Από αυτή την ημερομηνία και εφεξής της καταβλήθηκε παροχή βάσει του WAO. Από της θέσεως σε ισχύ των σχετικών με το κατώτατο ημερομίσθιο διατάξεων, το 1975 της χορηγήθηκε ελάχιστη παροχή ίση προς τον κατώτατο προβλεπόμενο από το νόμο καθαρό μισθό.

Με έγγραφο της 18ης Ιουνίου 1984 το καθού πληροφόρησε την προσφεύγουσα ότι, κατόπιν του νόμου της 29ης Δεκεμβρίου 1982, ο υπολογισμός της παροχής της βάσει του WAO δεν θα ελάμβανε πλέον, από την 1η Ιανουαρίου 1984 και εφεξής, σαν βάση το κατώτατο ημερομίσθιο βάσει του WAO, αλλά το ημερομίσθιο που ελάμβανε πριν πληγεί από ανικανότητα προς εργασία (κατώτερου ποσού) λαμβανομένου υπόψη ότι, βάσει της μεταβατικής νομοθετικής κανονιστικής ρύθμισης, η μείωση που πρέπει να καταλήξει σ' αυτό το προσωπικό της ημερομίσθιο θα πραγματοποιηθεί σταδιακά με μειώσεις την 1η Ιανουαρίου 1984 και την 1η Ιουλίου 1984.

Εντούτοις, μια άλλη διάταξη τέθηκε σε ισχύ την 1η Ιανουαρίου 1984 (δηλαδή το νέο *άρθρο 97 του AAW*), η οποία παρέχει δικαίωμα επί παροχής βάσει του AAW στις γυναίκες δικαιούχες παροχών βάσει του WAO, για ανικανότητα προς εργασία υφιστάμενη ήδη την 1η Οκτωβρίου 1976 (ημερομηνία θέσεως σε ισχύ του AAW), ενώ αυτές είχαν αποκλεισθεί από το ευεργέτημα των παροχών βάσει του AAW λόγω του μόνου γεγονότος ότι ήσαν έγγαμες. Κατά συνέπεια, από την 1η Ιανουαρίου 1984 και εφεξής, η Teuling αποκτά δικαίωμα επί ελαχίστης παροχής AAW, ίσης προς το 70 % του προβλεπόμενου από το νόμο κατωτάτου μισθού, εφόσον η παροχή WAO, υπολογιζόμενη βάσει του τελευταίου μισθού που ελάμβανε πριν πληγεί από ανικανότητα προς εργασία, είναι κατώτερη της παροχής AAW.

Κατόπιν όλων αυτών των τροποποιήσεων του ολλανδικού δικαίου περί κοινωνικής ασφαλίσεως, από την 1η Ιανουαρίου 1984 και εφεξής, η Teuling δεν μπόρεσε να λάβει παροχή ίση προς το 100 % του προβλεπόμενου από το νόμο κατώτατου μισθού. Ο σύζυγός της απεβίωσε τον Απρίλιο 1984. Η προσφεύγουσα στην κύρια δίκη υποστηρίζει ότι κατά την περίοδο από 1ης Ιανουαρίου μέχρι 1ης Απριλίου 1984 δεν της παρέχονταν συμπληρώματα για « οικογενειακά βοηθήματα » διότι ελήφθη υπόψη το εισόδημα του συζύγου της. Αυτό συνιστούσε δυσμενή διάκριση έναντί της και είναι ασυμβίβαστο προς το άρθρο 4, παράγραφος 1, της οδηγίας 79/7 του Συμβουλίου της 19ης Δεκεμβρίου 1978 περί της προοδευτικής εφαρμογής της αρχής της ίσης μεταχειρίσεως μεταξύ ανδρών και γυναικών σε θέματα κοινωνικής ασφαλίσεως (ΕΕ ειδ. έκδ. 05/003, σ. 160).

Σύμφωνα με το άρθρο 177 της Συνθήκης ΕΟΚ, το Raad van Beroep του Άμστερνταμ υπέβαλε στο Δικαστήριο, με Διάταξη της 4ης Φεβρουαρίου 1985, τα ακόλουθα προδικαστικά ερωτήματα:

« 1) Συμβιβάζεται με το άρθρο 4, παράγραφος 1, της οδηγίας 79/7/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 19ης Δεκεμβρίου 1978, ένα σύστημα δικαιωμάτων επί παροχών λόγω ανικανότητας προς εργασία, στο οποίο το ποσό της παροχής καθορίζεται λαμβάνοντας υπόψη και την προσωπική κατάσταση και τα εισοδήματα που πηγάζουν, άμεσα ή έμμεσα, από εργασία του συζύγου ή την ύπαρξη συντηρούμενου τέκνου;

2) α) Συμβιβάζεται με τη διάταξη της οδηγίας που παρατέθηκε στο ερώτημα 1 ο νόμος της 29ης Δεκεμβρίου 1982 (Stbl. 737), με τον οποίο καταργήθηκε, ως προς όλους τους ασφαλισμένους βάσει του WAO — εκτός από όσους πληρούν τις προϋποθέσεις του άρθρου 10, παράγραφος 4, του AAW —, η εγγύηση που τους παρεχόταν ώστε να λαμβάνουν παροχή (καθαρή) τουλάχιστον ίση προς τον κατώτατο προβλεπόμενο από το νόμο μισθό (καθαρό);

β) Ενόψει της προθεσμίας που ορίζεται στο άρθρο 8 της οδηγίας, στο άρθρο 5 της ίδιας οδηγίας και στο άρθρο 5 της Συνθήκης ΕΟΚ περί ιδρύσεως της Ευρωπαϊκής Οικονομικής Κοινότητας, ασκεί επιρροή στην απάντηση του ερωτήματος 2α το ότι ο ανωτέρω νόμος θεσπίστηκε στις 29 Δεκεμβρίου 1982 και τέθηκε εν μέρει σε ισχύ την 1η Ιανουαρίου 1983, ενώ οι κρίσιμες ουσιαστικές συνέπειες της ρυθμίσεως θα ίσχυαν σταδιακώς, τόσο πριν όσο και μετά την πάροδο της ταχθείσας από το άρθρο 8 της οδηγίας προθεσμίας;

3) Ασκούν επίσης επιρροή για την απάντηση στα προηγούμενα ερωτήματα οι διατάξεις της οδηγίας 76/207/ΕΟΚ του Συμβουλίου των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων της 9ης Φεβρουαρίου 1976 76/207/ΕΟΚ;

4) Σε περίπτωση αρνητικής απαντήσεως στο πρώτο και/ή στο δεύτερο ερώτημα, στοιχείο α), το ασυμβίβαστο των διατάξεων που παρατίθενται σ' αυτά σημαίνει ότι οι ενδιαφερόμενοι μπορούν να επικαλεστούν απευθείας τον κοινοτικό κανόνα ενώπιον εθνικού δικαστηρίου; »

Η διάταξη περί παραπομπής επισημαίνει ότι οι όροι χορηγήσεως παροχής με την εφαρμογή της « υψηλότερης » βάσεως του άρθρου 10, παράγραφος 4, του AAW έχουν ως αποτέλεσμα ότι καθαρά μεγαλύτερος αριθμός ανδρών (εγγάμων) παρά γυναικών (εγγάμων) μπορεί να εγείρει αξιώσεις επί παροχής υπολογιζόμενης επ' αυτής της βάσεως. Παρατηρεί επίσης ότι αυτή η ανισότητα μεταχειρίσεως που συνεπάγεται η θέση σε ισχύ του νόμου της 29ης Δεκεμβρίου 1982 υφίσταται επίσης — από αναλογική άποψη — ως προς την ομάδα των δικαιούχων παροχής βάσει του WAO που ενέπιπτε ή θα ενέπιπτε στο πεδίο εφαρμογής της σχετικής με το κατώτατο ημερομίσθιο διατάξεως. Επιπλέον, τονίζει το γεγονός ότι ο νόμος της 29ης Δεκεμβρίου 1982 επεκτείνει τα αποτελέσματά του πέραν της προθεσμίας του άρθρου 8 της οδηγίας 79/7/ΕΟΚ και ότι μέρος των συγκεκριμένων συνεπειών δεν τίθεται σε ισχύ πριν από ημερομηνία μεταγενέστερη της παρόδου της εν λόγω προθεσμίας.

Η διάταξη περί παραπομπής πρωτοκολλήθηκε στη γραμματεία του Δικαστηρίου στις 6 Φεβρουαρίου 1985.

Σύμφωνα με το άρθρο 20 του πρωτοκόλλου περί Οργανισμού του Δικαστηρίου των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, κατέθεσαν γραπτές παρατηρήσεις το Bedrijfsvereniging voor de Chemische Industrie, καθού στην κύρια δίκη, εκπροσωπούμενο από τον Levelt-Overmars, Gemeenschapelijk Administratiekantoor, η ολλανδική κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από τον I. Verkade, γενικό γραμματέα στο Υπουργείο Εξωτερικών, και η Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, εκπροσωπούμενη από το J. Currall, μέλος της νομικής υπηρεσίας, επικουρούμενο από τον F. Herbert, δικηγόρο Βρυξελλών.

Το Δικαστήριο, κατόπιν εκθέσεως του εισηγητή δικαστή και μετά από ακρόαση του γενικού εισαγγελέα αποφάσισε να προχωρήσει στην προφορική διαδικασία χωρίς προηγούμενη διεξαγωγή αποδείξεων. Με απόφαση της 29ης Ιανουαρίου 1986, που ελήφθη κατ' εφαρμογή του άρθρου 95, παράγραφοι 1 και 2, του κανονισμού διαδικασίας, το Δικαστήριο ανέθεσε την υπόθεση στο έκτο τμήμα.

III — Γραπτές παρατηρήσεις που κατατέθηκαν ενώπιον του Δικαστηρίου

Α — *Επί του πρώτου και του δεύτερου ερωτήματος, στοιχείο α)*

1. Στο πρώτο και δεύτερο ερώτημα, στοιχείο α), το *Bedrijfsvereniging voor de Chemische Industrie*, καθού στην κύρια δίκη, προτείνει να δοθεί καταφατική απάντηση. Κατά την άποψή του, το σύστημα των βασικών ποσών, όπως εισάγεται με το άρθρο 10 του AAW δεν είναι ασυμβίβαστο, αυτό καθεαυτό, με το άρθρο 4 της οδηγίας 79/7/ΕΟΚ. Το σύστημα των βασικών ποσών δεν κάνει καμία διάκριση λόγω φύλου, διότι εγγυάται την ίδια προσαύξηση παροχής για τους και τις συζύγους και τα συντηρούμενα από αυτούς μέλη της οικογενείας. Εντούτοις, ισχυρίζεται ότι στο σημερινό στάδιο, όπου η ολλανδική κοινωνία προσανατολίζεται προς την κατάσταση όπου οι άνδρες και οι γυναίκες μπορούν να έχουν πρόσβαση και να συμμετέχουν στην απασχόληση υπό τους ίδιους όρους, η κανονιστική ρύθμιση περί των βασικών ποσών του άρθρου 10 του AAW θα μπορούσε, γενικά, να έχει ζημιογόνο αποτέλεσμα, έτσι ώστε οι γυναίκες θα βρίσκονταν σε δυσμενέστερη θέση από τους άντρες, ενώ αυτή η άνιση μεταχείριση λαμβάνει χώρα σε παντελώς όμοια κατάσταση. Προς στήριξη της άποψής του, παραπέμπει στις αποφάσεις του Δικαστηρίου της 12ης Ιουλίου 1979 (237/78, Cram κατά Toia, Rec. σσ. 2653 και 2654) και της 31ης Μαρτίου 1981 (96/80, Jenkins κατά Kingsgate, Συλλογή σσ. 925 και 926). Στην υπό κρίση υπόθεση, θεωρεί ότι δεν πρόκειται περί άνισης μεταχείρισης, εφόσον στην Teuling δεν επιφυλάσσεται διαφορετική μεταχείριση απ' ό,τι στους άλλους ασφαλισμένους, άρρενες και θήλεις, ως προς τον υπολογισμό του ποσού της αποζημίωσής της λόγω ανικανότητας προς εργασία.

Έτσι, θεωρεί ότι ο νόμος που κατήργησε το κατώτατο ημερομίσθιο που προέβλεπε ο WAO δεν περιέχει άμεση ή έμμεση διάκριση, κατά την έννοια του άρθρου 4, παράγραφος 1, της οδηγίας 79/7/ΕΟΚ. Ο WAO δεν χρησιμοποιεί, πράγματι, ως κριτήριο παρά μόνο το ισχύον κατώτατο ημερομίσθιο τόσο για τους άνδρες όσο και για τις γυναίκες, ενώ καμία προσαύξηση λόγω συντηρούμενου συζύγου δεν επιβάλλεται μ' αυτό το νόμο.

Θεωρεί ότι το σύστημα του άρθρου 10 του AAW μπορεί να θεωρηθεί ότι δικαιολογείται αντικειμενικά, όταν αυτό το σύστημα έχει σαν αποκλειστικό σκοπό να προβλέπει κοινωνικές παροχές εγγυούμενες ένα κατώτατο όριο διαβιώσεως στα πρόσωπα που ζουν μόνα τους και στις οικογένειες και όταν, συγχρόνως, η προσαύξηση της παροχής για συντηρούμενο πρόσωπο αποσκοπεί στην αντιστάθμιση των αυξημένων βαρών των οικογενειών σε σχέση με τα πρόσωπα που ζουν μόνα τους, όταν δεν υφίσταται στην πραγματικότητα κανένα άλλο επαγγελματικό εισόδημα.

2. *Η ολλανδική κυβέρνηση*, ισχυρίζεται και αυτή ότι στην προκειμένη περίπτωση δεν πρόκειται περί διακρίσεως, είτε άμεσης είτε έμμεσης. Υποστηρίζει ότι, όταν η αναφορά στην οικογενειακή κατάσταση από την ένδικη διάταξη έχει διαφορετικά αποτελέσματα, από διαρθρωτική άποψη, όσον αφορά τους άνδρες

και τις γυναίκες, δεν συνιστά, ωστόσο, έμμεση διάκριση όταν αυτή η διαφορά στηρίζεται σε αντικειμενική δικαιολογία.

Κατά την άποψη της ολλανδικής κυβερνήσεως, η χορήγηση αυξήσεως ή συμπληρώματος στην παροχή του δικαιούχου συζύγου που αποσκοπεί στο να εμποδίσει όπως το οικογενειακό εισόδημα μειωθεί κάτω του ελαχίστου ορίου διαβιώσεως, θα έπρεπε να θεωρείται ως δικαιολογημένη αντικειμενικώς. Κατά την ολλανδική κυβέρνηση, αυτό το συμπέρασμα δεν ανατρέπεται από ενδεχόμενο τεκμήριο στηριζόμενο σε στατιστικά δεδομένα ως προς την ύπαρξη διαφοράς μεταξύ του αριθμού των συζύγων ανδρικού φύλου και του αριθμού των συζύγων γυναικείου φύλου που έχουν δικαίωμα επί της παροχής και μπορούν να ληφθούν υπόψη για την προσαύξηση.

Ισχυρίζεται ότι, στην προκειμένη περίπτωση, πρόκειται στην ουσία περί της εφαρμογής της αρχής της υλικής ισότητας, όπως την όρισε το Δικαστήριο στην απόφαση της 17ης Ιουλίου 1963 (υπόθεση 13/63, Ιταλία κατά Επιτροπής, Rec. σ. 335). Όταν, στο πλαίσιο διατάξεων που εγγυώνται ελάχιστους πόρους μέσω βεβαίας παροχής, πρόσωπο, το οποίο πρέπει να υφίσταται οικονομικές επιβαρύνσεις διότι έχει συντηρούμενο σύζυγο ή συντηρούμενη σύζυγο ή συντηρούμενα τέκνα, λαμβάνει ποσό ανώτερο από το χορηγούμενο σε άλλον ποσό, αυτό το σύστημα συμβιβάζεται με την αρχή της υλικής ισότητας.

Ως προς το δεύτερο ερώτημα, στοιχείο α), η ολλανδική κυβέρνηση υπενθυμίζει ότι ο AAW αποτελεί σύστημα που προβλέπει παροχές οι οποίες δεν συνδέονται με το μισθό και αποβλέπουν στο να διασφαλίσουν ελάχιστους πόρους. Θεωρεί, κατά συνέπεια, ότι επιβάλλεται το συμπέρασμα ότι το σύστημα των παροχών του AAW συμβιβάζεται με το άρθρο 4, παράγραφος 1, της οδηγίας 79/7/ΕΟΚ. Δεδομένου ότι το σύστημα παροχών του AAW συμβιβάζεται καθεαυτό με την οδηγία, η κατάργηση της κανονιστικής ρύθμισης, της σχετικής με το κατώτατο ημερομίσθιο του WAO, συμβιβάζεται επίσης με αυτή την οδηγία. Παρόλον ότι είναι αληθές ότι αυτή η τροποποίηση μειώνει τα δικαιώματα ορισμένων δικαιούχων της παροχής βάσει του WAO, οι τροποποιημένες κανονιστικές ρυθμίσεις τηρούν τα οριζόμενα από την οδηγία κριτήρια.

3. Η *Επιτροπή* υποστηρίζει ότι ένα μέτρο το οποίο, με την εφαρμογή κριτηρίου διαφοροποιήσεως φαινομενικά ουδέτερου, αφορά κυρίως τις γυναίκες, ή αφορά αισθητά περισσότερο τις γυναίκες παρά του άνδρες, συνεπάγεται έμμεση δυσμενή διάκριση, εκτός αν η εφαρμογή αυτού του κριτηρίου στηρίζεται σε αντικειμενικούς λόγους που δικαιολογούν ή επεξηγούν την ανισότητα μεταχειρίσεως.

Η Επιτροπή συνάγει από ορισμένα στατιστικά δεδομένα που ελήφθησαν από τις ολλανδικές αρχές επί της επιπτώσεως της τροποποιήσεως της νομοθεσίας, η οποία επήλθε την 1η Ιανουαρίου 1983 ότι, σε σχετικούς αριθμούς, μεταξύ των δικαιούχων επί της παροχής βάσει του WAO, ο αριθμός των γυναικών ήταν περίπου κατά δύο φορές ανώτερος από τον αριθμό των ανδρών. Η Επιτροπή είναι της γνώμης ότι οι εν λόγω αριθμοί αποδεικνύουν ότι υπήρξε ασφαλώς μειονέκτημα.

Ως προς την ύπαρξη αντικειμενικής δικαιολογίας, η Επιτροπή θεωρεί ότι οι διατάξεις του άρθρου 10, παράγραφος 4, του AAW, θα μπορούσαν να έχουν σαν δικαιολογία την ανάγκη αντισταθμίσεως των μεγαλύτερων βαρών μιας οικογένειας σε σχέση με τα βάρη προσώπου που ζει μόνο του, λαμβάνοντας υπόψη την εγγύηση του κατωτάτου ορίου διαβιώσεως και την έλλειψη οιουδήποτε άλλου επαγγελματικού εισοδήματος. Η Επιτροπή, ωστόσο, τονίζει ότι αυτή η δικαιολογία δεν μπορεί να γίνει δεκτή παρά μόνο για τις σχετικές με το κατώτατο όριο διαβιώσεως διατάξεις. Ισχυρίζεται ότι ο « αντικειμενικός » χαρακτήρας της δικαιολογίας δεν εξαρτάται μόνο από το γεγονός ότι το αντικείμενο του εξεταζόμενου μέτρου πρέπει να είναι η προστασία συμφέροντος το οποίο θεωρείται ότι έχει προτεραιότητα (διατάξεις σχετικές με το κατώτατο όριο διαβιώσεως) έναντι του προστατευόμενου συμφέροντος (ίση μεταχείριση ανδρών και γυναικών), αλλά επίσης και από το γεγονός ότι, δεδομένης αυτής της φύσεως της αρχής της ίσης μεταχειρίσεως, το μέτρο πρέπει να περιορίζεται σ' αυτό που είναι απολύτως απαραίτητο (αρχή της αναλογικότητας). Σχετικώς, υποστηρίζει ότι, δεδομένου ότι οι παροχές για οικογενειακά βάρη δημιουργούν a priori διακρίσεις για τις γυναίκες, δεν μπορούν, για

παράδειγμα, να καταλήξουν ο έγγαμος προστάτης οικογενείας να λαμβάνει συστηματικά περισσότερα, κατά άτομο, από ό,τι το πρόσωπο που ζει μόνο του (πράγμα που θα συνεπαγόταν υπεραντιστάθμιση των συμπληρωματικών βαρών).

Όσον αφορά το ερώτημα 2, στοιχείο α), η Επιτροπή θεωρεί ότι πρέπει να διευκρινίσει ότι η οδηγία 79/7/ΕΟΚ προβλέπει ευθυγράμμιση των δικαιωμάτων των ανδρών και των γυναικών στα θέματα κοινωνικής ασφαλίσεως στο πλαίσιο της ίδιας νομοθεσίας ή κανονιστικής ρύθμισης. Υποστηρίζει ότι δεν υφίσταται παράβαση της οδηγίας 79/7/ΕΟΚ παρά στο μέτρο που η κατάργηση της εγγυήσεως του κατωτάτου μισθού θα δημιουργούσε επίσης δυσμενείς διακρίσεις για τα πρόσωπα που δεν έχουν οικογενειακά βάρη.

Β — *Επί του δεύτερου ερωτήματος, στοιχείο β)*

1. Ως προς το δεύτερο ερώτημα, στοιχείο β), το *καθού* υποστηρίζει ότι, οι ενδιαφερόμενοι δεν μπορούν να επικαλεστούν τις διατάξεις της οδηγίας παρά μετά την πάροδο της προθεσμίας αναπροσαρμογής που ορίζει η οδηγία, διότι, μόνο τότε, όλα τα κράτη μέλη πρέπει να έχουν εκπληρώσει την υποχρέωσή τους να επιτύχουν το αποτέλεσμα στο οποίο αποβλέπει η οδηγία και θα μπορούσε να γίνει λόγος περί πλήρους αποτελέσματος των κανόνων του κοινοτικού δικαίου. Προς στήριξη της άποψής του, παραπέμπει στις αποφάσεις του Δικαστηρίου της 19ης Ιανουαρίου 1982 (8/81, Becker, Συλλογή σ. 53), της 15ης Ιουνίου 1978 (149/77, Defrenne III, Rec. σ. 1365), της 4ης Φεβρουαρίου 1979 (136/78, Auer I, Rec. σ. 437), της 22ας Σεπτεμβρίου 1983 (271/82, Auer II, Συλλογή σ. 2727) και της 23ης Σεπτεμβρίου 1982 (275/81, Koks, Συλλογή σ. 3013).

Το καθού ισχυρίζεται ότι, όταν εξετάζεται η οδηγία 79/7/ΕΟΚ υπό το φως του άρθρου 189, τρίτη παράγραφος, της Συνθήκης ΕΟΚ, μπορεί να υποστηριχτεί ότι ενδεχόμενη χειροτέρευση της καταστάσεως δικαιούχου βάσει του WAO, πριν από τις 22 Δεκεμβρίου 1984, δεν μπορούσε να είναι ασυμβίβαστη προς το άρθρο 5 και το άρθρο 4, τρίτη περίπτωση, της εν λόγω οδηγίας, εφόσον αυτή η οδηγία έχει σαν σκοπό,πράγματι, να διασφαλίσει ότι, από μια ημερομηνία και εφεξής, ήτοι από τις 22 Δεκεμβρίου 1984, η αρχή της ίσης μεταχειρίσεως θα έχει εφαρμογή στο εσωτερικό της κοινής αγοράς όσον αφορά τον υπολογισμό των παροχών και, κατά συνέπεια, προ της επελεύσεως αυτής της ημερομηνίας, τα κράτη μέλη διατηρούσαν την ελευθερία τους σ' αυτό τον τομέα. Προς στήριξη της άποψής του, παραπέμπει στην απόφαση του Δικαστηρίου της 6ης Οκτωβρίου 1970 (9/70, Grad, Rec. σ. 841).

Κατά την άποψη του καθού, μόνο οι αποφάσεις που ελήφθησαν από το Bedrijfsvereniging στις 22 Δεκεμβρίου 1984 ή μετά από αυτή την ημερομηνία μπορούν καταρχήν να αποτελέσουν αντικείμενο προσφυγής στην οδηγία, ή αποφάσεις που ελήφθησαν ενωρίτερα, όταν αφορούν δικαιώματα επί παροχών σ' αυτές τις ημερομηνίες ή σε μεταγενέστερη ημερομηνία.

Το καθού θεωρεί ότι δεν μπορεί να συναχθεί από το άρθρο 119 σε σχέση με την προκειμένη περίπτωση κανόνας « standstill ». Εντούτοις, υποστηρίζει ότι είναι δυνατό να συναχθεί παρόμοιος κανόνας « standstill » από τις συνδυασμένες διατάξεις των άρθρων 5 και 4 της τρίτης οδηγίας και το άρθρο 5 της Συνθήκης.

2. Η απάντηση της *ολλανδικής κυβερνήσεως* στο δεύτερο ερώτημα, στοιχείο β), είναι επίσης αρνητική, διότι υποστηρίζει ότι ο νόμος της 29ης Δεκεμβρίου 1982 δεν κατέληξε σε άνιση μεταχείριση κατά την έννοια της οδηγίας 79/7/ΕΟΚ.

3. Η *Επιτροπή* υποστηρίζει ότι στο δεύτερο ερώτημα, στοιχείο β), πρέπει να δοθεί η απάντηση ότι, κατά την περίοδο προσαρμογής που όρισε η οδηγία 79/7/ΕΟΚ, τα κράτη μέλη έχουν, δυνάμει του άρθρου 5 της Συνθήκης ΕΟΚ, την υποχρέωση συνεργασίας που τους απαγορεύει να λαμβάνουν μέτρα αντίθετα προς την οδηγία και, κατά συνέπεια, ικανά να θέσουν σε κίνδυνο την πραγμάτωση του σκοπού της εντός των προβλεπόμενων προθεσμιών. Κατά την Επιτροπή, η μη τήρηση της

υποχρεώσεως του « standstill » κατά τη διάρκεια της περιόδου μεταφοράς στο εσωτερικό δίκαιο, μπορεί, σε ενδεχόμενη περίπτωση, να δικαιολογήσει την κίνηση της προβλεπόμενης στο άρθρο 169 της Συνθήκης διαδικασίας κατόπιν παραβάσεως του άρθρου 5 της Συνθήκης ΕΟΚ. Εντούτοις, η παράβαση της υποχρεώσεως περί « standstill », θεωρούμενη αποκλειστικά στο πλαίσιο της οδηγίας, δεν μπορεί να διαπιστωθεί παρά μετά την πάροδο της προθεσμίας μεταφοράς στο εσωτερικό δίκαιο. Πράγματι, μόνο σ' αυτή την ημερομηνία πρέπει να επιτευχθεί το αποτέλεσμα.

Γ — *Επί του τρίτου ερωτήματος*

1. Το *καθού* προτείνει να δοθεί αρνητική απάντηση στο τρίτο προδικαστικό ερώτημα. Θεωρεί ότι η οδηγία 76/207/ΕΟΚ δεν περιλαμβάνει η ίδια διατάξεις προσδιορίζουσες το περιεχόμενο, την έκταση και τις λεπτομέρειες εφαρμογής της αρχής της ίσης μεταχειρίσεως ανδρών και γυναικών σε θέματα κοινωνικής ασφαλίσεως, έτσι ώστε δεν μπορεί να θεωρηθεί ότι οι διατάξεις αυτής της οδηγίας έχουν σημασία για την απάντηση που θα δοθεί στα πιο πάνω ερωτήματα. Κατά την άποψή του, το αποτρεπτικό αποτέλεσμα των συμπληρωμάτων στους προστάτες οικογενείας επί της αποφάσεως των εγγάμων γυναικών να εισέλθουν ή να παραμείνουν στην αγορά της απασχολήσεως μπορεί πράγματι να εμφανιστεί. Εντούτοις, τόνισε ότι αυτό δεν ισχύει παρά για το σύντροφο του δικαιούχου παροχής, του οποίου η αποζημίωση WAO είναι κατώτερη από την αποζημίωση AAW, υπολογιζόμενη σύμφωνα με το ανώτερο βασικό ποσό ή ο οποίος δεν έχει δικαίωμα επί της αποζημιώσεως WAO. Θεωρείται ότι, στην προκειμένη περίπτωση, το συμφέρον που υφίσταται να εγγυηθεί ένα κατώτατο εισόδημα στους δικαιούχους παροχής που έχουν οικογενειακά βάρη πρέπει να υπερισχύσει του συμφέροντος σχετικά περιορισμένης ομάδας μεταξύ του συνόλου των γυναικών που θα επιθυμούσαν να είχαν πρόσβαση σε απασχόληση.

2. Η *ολλανδική κυβέρνηση*, υποστηρίζει και αυτή ότι στο επίπεδο της κοινωνικής ασφαλίσεως, η οδηγία 76/207/ΕΟΚ δεν έχει συνεπώς καμία υλική σημασία και ότι η εν λόγω κανονιστική ρύθμιση δεν έπρεπε να εξετάζεται παρά σε σχέση με την οδηγία 79/7/ΕΟΚ.

3. Αντιθέτως, η *Επιτροπή* είναι της γνώμης ότι η οδηγία 79/7/ΕΟΚ αφορά αποκλειστικώς την ίση μεταχείριση για τα δικαιώματα που απορρέουν από συστήματα κοινωνικής ασφαλίσεως. Θεωρεί ότι τα δυνατά αποτελέσματα των επίμαχων εθνικών μέτρων επί της επαγγελματικής προωθήσεως και της προσβάσεως στην απασχόληση θα έπρεπε να εξεταστούν σε συνάρτηση με την οδηγία 76/207/ΕΟΚ. Σχετικώς, η Επιτροπή υποστηρίζει ότι στην οδηγία 76/207/ΕΟΚ πρέπει να δοθεί η ερμηνεία ότι η έννοια της έμμεσης διακρίσεως που αφορά το άρθρο 2 περιλαμβάνει μέτρα τα οποία, αναφερόμενα, χωρίς αντικειμενική δικαιολογία, στην οικογενειακή κατάσταση, έχουν ως αντικείμενο ή αποτέλεσμα να ενθαρρύνουν ή να αποθαρρύνουν κυρίως τις γυναίκες, ή αισθητώς περισσότερο τις γυναίκες παρά τους άνδρες, στο να εμφανίζονται στην αγορά της απασχολήσεως.

Δ — *Επί του τέταρτου ερωτήματος*

1. Ως προς το *τέταρτο ερώτημα*, το *καθού* θεωρεί ότι, στην προκειμένη περίπτωση, θα έπρεπε να συναχθεί από τα κριτήρια τα αναφερόμενα στις αποφάσεις του Δικαστηρίου της 6ης Οκτωβρίου 1970 (9/70 Grad, Rec. σ. 825), της 17ης Δεκεμβρίου 1970 (33/70, Sace, Rec. σ. 1213), της 4ης Δεκεμβρίου 1974 (41/74, Van Duyn, Rec. σ. 1337) και της 1ης Φεβρουαρίου 1977 (51/76, VNO, Rec. σ. 113) ότι το άρθρο 4, παράγραφος 1, της οδηγίας 79/7/ΕΟΚ είναι, σύμφωνα με τη φύση του, την οικονομία του και τη διατύπωσή του, επαρκώς σαφές για να συνεπάγεται άμεσα αποτελέσματα επί των εννόμων σχέσεων μεταξύ κράτους μέλους και Teuling. Υποστηρίζει ότι η πρακτική αποτελεσματικότητα αυτής της οδηγίας θα εξασθενούσε σημαντικά αν τα υποκείμενα δικαίου δεν μπορούσαν να επικαλεστούν τις διατάξεις της οδηγίας 79/7/ΕΟΚ ενώπιον του εθνικού δικαστή για να επιτρέψουν στον τελευταίο να εκτιμήσει αν οι αρμόδιες εθνικές αρχές, κατά την άσκηση της ελευθερίας που τους έχει αφεθεί να επιλέγουν τον τύπο και τα μέσα για

την εκτέλεση της οδηγίας, υπερέβησαν τα όρια του περιθωρίου εκτιμήσεως που ορίζει η οδηγία.

2. Αντιθέτως, η *ολλανδική κυβέρνηση* υποστηρίζει ότι η οδηγία 79/7/ΕΟΚ δεν έχει κανένα άμεσο αποτέλεσμα. Τόνισε ότι η εν λόγω οδηγία δεν ορίζει στα κράτη μέλη τον τρόπο με τον οποίο οφείλουν να ρυθμίσουν το σύστημά τους περί κοινωνικής ασφαλίσεως. Ο μεγάλος αριθμός των δυνατών εναλλακτικών τρόπων για την επίτευξη της αντιμετωπιζόμενης ίσης μεταχειρίσεως συνιστά, κατά την ολλανδική κυβέρνηση, εμπόδιο για την άμεση ισχύ της οδηγίας.

3. Η *Επιτροπή* υποστηρίζει ότι τα υποκείμενα δικαίου δεν μπορούν να εναντιωθούν στην εφαρμογή της μη προσαρμοσμένης νομοθεσίας, παρά μετά την πάροδο της προθεσμίας μεταφοράς στο εσωτερικό δίκαιο που προβλέπει η οδηγία 79/7/ΕΟΚ. Προς στήριξη της άποψής της, παραπέμπει στις αποφάσεις του Δικαστηρίου της 5ης Απριλίου 1979 (148/78, Ratti, Rec. σ. 1629) και της 19ης Ιανουαρίου 1982 (8/81, Becker, Συλλογή σ. 53).

T. F. O'Higgins
εισηγητής δικαστής